

Rab Gusztáv neve ma többnyire ismeretlen a magyar nagyközönség előtt, az irodalomtörténészek közül is csupán kevesen tudnak róla. Neve ugyan megtalálható az életrajzi és irodalmi lexikonokban, de az irodalomtörténeti kézikönyvek szűkszavúan, hibás adatokkal vagy egyáltalán nem említik munkásságát. A Párizstól nyugatra, 80 km-re lévő Dreux-ben 1963 januárjában elhunyt író hagyatékát testvére, Rohoska Ilona az ottani redemptorista kolostor könyvtárában helyezte el két bőröndben és egy kartondobozban. Miután ezt az intézményt összevonták a párizsi rendházzal, Rab irodalmi hagyatékát ott őrizték tovább, míg végül 2012-ben François Gautier atya átadta azt a párizsi Magyar Intézet igazgatójának, Ablonczy Baláznak, aki továbbította az anyagot a Petőfi Irodalmi Múzeumnak (Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattár, Gynsz: 2013/27). A tíz doboznyi anyagból hét a regény- és novella-kéziratokat, három a levelezést tartalmazza.

A magyar irodalomtörténeti kutatás Rab munkásságának eddig csak a második világháború végéig tartó, első szakaszát tárgyalta, amelyben szerelmi, lélektani témájú elbeszéléseket és történelmi regényeket írt, olvasmányos stílusban. Az 1949-ben szilenciumra ítélt író ezt követően a társadalmi kérdések és a vallás történelmi szerepe foglalkoztatta, művei középpontjába többnyire a kitelepített családok sorsát és a magyar szenteket állította.

Az itt elsőként közölt, cím nélküli novella 1949-ben Budapesten játszódik, főszereplője Szilva kisasszony, emiatt én adtam neki a címet szögletes zárójelben. A 42 oldalas írás autográf tintairású javításokat bőven tartalmazó gépiratban maradt fenn. Az író valószínűleg egy regény kezdetének szánta a három fejezetet. Feltehetően ezen dolgozhatott Rab a halála előtti hónapokban, 1962-ben.

Rab Gusztáv regényeinek nyugat-európai sikerét részben aktualitásuk magyarázza, a nagyközönség fokozott érdeklődése a vasfüggönyön túli valóság iránt. A munkamódszerének több sajátosságát világosan mutatják a hagyatékban megőrzött kéziratváltozatok, újságvivágatok, írott és képi források, levelezések. Elsődleges és másodlagos történeti források, irodalmi elbeszélésekből és napihírekből merített motívumok, valamint személyesen átélt történések együtteséből formálta meg Rab az alakjait, helyszíneit és a cselekményt. Témaválasztásában nagy szerepet játszott a közönség igényének kielégítése; fő célja a közelmúlt történéseit szórakoztató, ugyanakkor reflexióra ösztönző formában feldolgozó cselekményvezetés, mély lélekábrázolással. Munkássága második szakaszának fő műve, az *Utazás az ismeretlenbe* meghozta számára a széles körű nyugat-európai elismerést. Megélhetésének biztosítására több nyelven publikálta hosszabb-rövidebb elbeszéléseit francia, svájci és német lapokban, miközben újabb kisregényeken dolgozott. Rab Franciaországban is magyarul írta műveit, de tudatosan szem előtt tartotta a külföldi olvasókat – ez megmutatkozik a magyar kultúrára vonatkozó tárgyi magyarázatokban. A korszakregény típusának változatait képviselő regényeiben Rab számos időszzerű társadalmi, morális, etikai kérdést vet fel: így például a hit szerepe az emberi életben és a társadalmi rend helyessége. Munkásságának 1950–1963 közötti, második szakasza olyan új alkotói periódus, amelynek műveiben egy személyes sors, egy sajátos történelmi helyzet sűrűsödik.